

02.01 Η κατάκτηση της ελληνικής χερσονήσου

Ποια ήταν η εξέλιξη του βυζαντινού κράτους από το 13ο αιώνα και μετά ;

Από τον 13ο αιώνα είχαν εμφανιστεί τα σημάδια παρακμής και διάλυσης της βυζαντινής αυτοκρατορίας εξαιτίας πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων. Από όλο το μήκος των συνόρων ξένες φυλές εισέρχονται στα βυζαντινά εδάφη. Η οικονομία πέφτει στα χέρια των Βενετών οι οποίοι κέρδιζαν ολοένα και περισσότερα εμπορικά προνόμια.

Μέσα σε δύο αιώνες όλη η αυτοκρατορία πέφτει στα χέρια των Οθωμανών Τούρκων. Μόνο τα Ιόνια Νησιά, με εξαίρεση τη Λευκάδα για κάποια χρονικά διαστήματα, δεν πέρασαν ποτέ στην οθωμανική εξουσία. Παρέμειναν μάλιστα στην εξουσία των Βενετών έως το 1797, οπότε πέρασαν στα χέρια των Γάλλων και στη συνέχεια των Άγγλων.

Τι εννοούμε όταν λέμε τουρκοκρατία ;

Η περίοδος από την κατάκτηση της ελληνικής χερσονήσου από τους Οθωμανούς Τούρκους στα μέσα του 15^{ου} αιώνα έως την Επανάσταση του 1821 λέγεται τουρκοκρατία.

Η ζωή των Ελλήνων στις τουρκοκρατούμενες περιοχές τους πρώτους αιώνες της σκλαβιάς

Τους πρώτους δύο αιώνες η ζωή των υπόδουλων Ελλήνων ήταν πολύ δύσκολη. Τότε σημειώθηκαν **δημογραφικές, οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές**. Πολλοί εγκατέλειψαν τις πόλεις και κατέφυγαν σε ορεινές περιοχές, οι οικονομικά δυνατοί, οι άρχοντες, χάθηκαν, ενώ άλλοι και κυρίως οι λόγιοι έφυγαν στο εξωτερικό. **Διαλύθηκε έτσι η συνοχή του ελληνικού πληθυσμού.**

Πώς κατάφεραν οι κατακτημένοι Έλληνες να διατηρήσουν την ταυτότητά τους και να μην αφομοιωθούν ;

Οι υπόδουλοι Έλληνες δεν αφομοιώθηκαν, αφού **κατάφεραν να διαφυλάξουν**, με τη βοήθεια και της Εκκλησίας, **τρία βασικά στοιχεία της εθνικής τους ταυτότητας: τη θρησκεία, τη γλώσσα και την παράδοση.**

Πώς ήταν η ζωή των Ελλήνων μετά τον 16ο αιώνα ;

Μετά τον 16ο αιώνα οι συνθήκες ζωής των υπόδουλων Ελλήνων βελτιώθηκαν κάπως εξαιτίας :

- Του τέλους των πολέμων,
- Του περιορισμού της φορολογίας και του παιδομαζώματος
- Της τόνωσης της Παιδείας και της Εκπαίδευσης

Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων στις βενετοκρατούμενες περιοχές ;

Δεν επιτρέπονταν η συμμετοχή των Ελλήνων στη διοίκηση, ενώ οι Βενετοί κατείχαν τα ανώτερα θρησκευτικά αξιώματα και την περιουσία της Εκκλησίας. Αυτοί οι περιορισμοί, σε συνδυασμό με άλλες διακρίσεις, όπως **η βαριά φορολογία και η συμμετοχή σε αγγαρείες για την κατασκευή δημοσίων έργων**, προκαλούσαν συχνά διαμαρτυρίες ακόμη και εξεγέρσεις εναντίον των κατακτητών, με γνωστότερη την **εξέγερση στη Ζάκυνθο το 1628, γνωστή ως «ρεμπελιό των ποπολάρων».**

Καθώς όμως περνούσαν τα χρόνια και αρκετές βενετικές κτήσεις έπεφταν στα χέρια των Οθωμανών Τούρκων, **οι Βενετοί άρχισαν να γίνονται πιο φιλικοί προς τους**

Έλληνες, που είχαν αναλάβει και το βάρος της άμυνας. Οι διακρίσεις σε βάρος των Ελλήνων στις βενετοκρατούμενες περιοχές **περιορίστηκαν επίσης και λόγω της μακραίωνης συνύπαρξης,** που συχνά οδηγούσε σε μικτούς γάμους και σε κοινές οικονομικές δραστηριότητες.

Γλωσσάρι

Οθωμανοί Τούρκοι: Οι Τούρκοι που συσπειρώθηκαν γύρω από τον Τούρκο πολέμαρχο Οθμάν (Οσμάν), ο οποίος συγκρότησε το ισχυρότερο τουρκικό κράτος, που ονομάστηκε Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Ιόνια Νησιά: Τα νησιά του Ιονίου Πελάγους, τα Επτάνησα.

Δημογραφικές μεταβολές: Οι αλλαγές που σχετίζονται με την αριθμητική σύνθεση του πληθυσμού.

Λόγιος: Αυτός που ασχολείται με τα γράμματα και τις τέχνες: οι συγγραφείς και οι δάσκαλοι.

Παιδομάζωμα: Υποχρεωτική στρατολόγηση από τις οθωμανικές αρχές νεαρών αγοριών χριστιανικών οικογενειών, με σκοπό την επάνδρωση του σώματος των Γεντισάρων και του ανώτατου διοικητικού μηχανισμού της αυτοκρατορίας. Ο θεσμός παρήκμασε από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα.

Έλληνες της Διασποράς: Οι Έλληνες που ζούσαν έξω από τα σύνορα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Βένετοι: Οι πολίτες της Βενετίας, παραθαλάσσιας πόλης της Βόρειας Ιταλίας και μεγάλης ναυτικής δύναμης. Η Βενετία από τον Μεσαίωνα μέχρι και το 1797 αποτελούσε ανεξάρτητο κράτος ιδιαίτερα ισχυρό, κυρίως χάρη στην εμπορική της δραστηριότητα στην Ανατολή. Για τον λόγο αυτό, ήρθε συχνά σε σύγκρουση με την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Οι πηγές αφηγούνται

1. Φανταστικός διάλογος ανάμεσα στην Πατρίδα και τους κατοίκους του Ρεθύμνου, οι οποίοι την εγκαταλείπουν μετά την κατάληψη της από τους Οθωμανούς

«- Επειδή και θα μισεύσετε* και να με αρνηθήτε, αμέτε* όλοι στο καλό, και μη μου θυμηθήτε.
- Πώς είναι δυνατόν ποτέ να μην σου θυμηθούμεν, σε ξενιτιά που πάμενε, και πράγμα δεν βαστούμεν;
- Που θενά σταματήσετε, που νάν' η κατοικιά σας, τάχα ναυρητ' ανάπαυσιν ογιά παρηγοριά σας;
- Έχομεν τας εικόνας μας για να τση προσκυνούμεν, να πολεμούμεν τση εχθρούς πάντα να τση νικούμεν».

Κωνσταντίνου Ν. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ελλάς. Ιστορικών Δοκίμιον περί των προς αποτίναξιν του Οθωμανικού ζυγού Επαναστάσεων του ελληνικού έθνους (1453-1821), Αθήνα 1869, σ. 243.

* θα μισεύσετε = θα ξενιτευτείτε

* αμέτε = πηγαίνετε

2. Διαθήκη της εποχής της Τουρκοκρατίας

«Εις το όνομα το Πατρός, και του Υιού, και του Αγίου Πνεύματος, νυν και αεί, και εις τους αιώνας των αιώνων. Αμήν.

Εδώ κάνω καταγραφή της δυστυχισμένης οικογένειάς μας, που καταγόμαστε εδώ και πολλές γενιές από τη Ρούμελη και ήρθαμε σε αυτό το νησί τη Ζάκυνθο κατατρεγμένοι και όχι για άλλο λόγο... Σαν αληθινός χριστιανός, νιώθοντας την ανάγκη να είμαι έτοιμος κάθε ώρα και στιγμή να υποστώ την τρομερή και φρικτή κρίση του Θεού, ρύθμισα τις υποθέσεις μου. Πρώτον, συγχωρώ κάθε άνθρωπο που με έβλαψε και ζητώ από όλα τα αδέρφια μου τους χριστιανούς να με συγχωρέσουν όπου τους πίκρανα και τους έβλαψα. Αφήνω το ελάχιστο βιός μου στον αδελφό μου τον Γιώργη και θέλω να με θάψει χωρίς καθόλου έξοδα και τελετή, να μου αφήσει μόνο το βρακί και το μαύρο πουκάμισο και τίποτε άλλο και να με θάψει. Και αν

θελήσει ο πανάγαθος και φιλεύσπλαχνος Θεός και βοηθήσει να ελευθερωθεί το δυστυχισμένο γένος μας από τον τρομερό, απάνθρωπο, αντίχριστο και άσπλαχνο Τούρκο, να ξεθάψει τα κόκαλά μου και τα κόκαλα του μακαρίτη του αδελφού μας Φιλόθεου, που τα έχω κρυμμένα σε μια σακούλα στη σπηλιά που γνωρίζει, και να τα θάψει μαζί και κοντά στα κόκαλα των γονιών μας στην εκκλησία της πατρίδας μας· αλλά το ξαναλέω, όταν ελευθερωθεί και όχι τώρα που είμαστε σκλάβοι. Άλλο τίποτε δεν έχω να πω, και αυτή είναι η μόνη και η τελευταία μου επιθυμία».

Κωνσταντίνου Ν. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ελλάς. Ιστορικών Δοκίμιον περί των προς αποτίναξιν του Οθωμανικού ζυγού Επαναστάσεων του ελληνικού έθνους (1453-1821), Αθήνα 1869, σσ. 410-412.

(Απόδοση στα νέα ελληνικά)

Ματιά στο παρελθόν

Η άλωση της Πόλης

Η άλωση της Κωνσταντινούπολης αποτέλεσε ένα συγκλονιστικό γεγονός, που συντάραξε όχι μόνο τους κατοίκους της άλλοτε πανίσχυρης Βυζαντινής Αυτοκρατορίας αλλά και όλο τον τότε γνωστό κόσμο. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Πάπας της Ρώμης Πίος ο Β' χαρακτήρισε την Άλωση ως τον δεύτερο θάνατο του Ομήρου και του Πλάτωνα. Ο ίδιος, μάλιστα, επιχείρησε να οργανώσει μια Σταυροφορία για την απελευθέρωση της Πόλης, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Άλλοι, πάλι, πίστευαν πως η κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης δεν ήταν παρά τιμωρία των Βυζαντινών, σταλμένη από τον Θεό. Η πτώση της «δεύτερης Ρώμης», όπως αποκαλούσαν τη Βασιλεύουσα, είχε ως συνέπεια να προβληθεί η Μόσχα ως «τρίτη Ρώμη», ως νέο δηλαδή θρησκευτικό και πολιτικό κέντρο των Ορθοδόξων Χριστιανών.

Ερωτήματα

- Ποια ήταν τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι Έλληνες την περίοδο της ξένης κυριαρχίας;

- Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι η ελπίδα που εκφράζουν οι υπόδουλοι Έλληνες;